

Anna Sammel, Anna Jęczmyk

Usługi edukacyjne w gospodarstwach agroturystycznych zrzeszonych w sieci "Zagroda Edukacyjna"

Ekonomiczne Problemy Usług nr 95, 389-399

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA SAMMEL

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ANNA JĘCZMYK

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

**USŁUGI EDUKACYJNE W GOSPODARSTWACH
AGROTURYSTYCZNYCH ZRZESZONYCH
W SIECI „ZAGRODA EDUKACYJNA”**

Wprowadzenie

Turystyka edukacyjna (oświatowa, kształcąca¹) rzadko występuje w literaturze jako samodzielny rodzaj turystyki, definiuje się ją natomiast jako rodzaj turystyki kulturowej czy krajoznawczej². Jednocześnie jednak większość autorów zwraca uwagę na funkcje wychowawcze i kształceniowe realizowane poprzez udział w turystyce w sensie poznawczym (wiedza) i praktycznym (umiejętności)³. Turowski definiuje turystykę edukacyjną jako „świadomie zaplanowane i zorganizowane zwiedzanie tych zabytków kultury i architektury, których poznanie umożliwia głębsze zrozumienie historii, mentalności mieszkańców zwiedzanych regionów, kraju ojczystego lub obcych krajów i ich dorobku kul-

---

¹ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa, 1997, s. 21.

² T. Łobozewicz, G. Bieńczyk, *Podstawy turystyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa 2001, s. 190.

³ D. Zaręba, *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 90; W.W. Gaworecki, *Turystyka...*, s. 307–312.

turowego”⁴. Ten rodzaj turystyki – ze względu na realizowane cele – jest traktowany jako swoisty system dydaktyczny⁵. Turystyka edukacyjna przyczynia się do popularyzacji zasobów dziedzictwa zgromadzonego i przekazywanego przez mieszkańców wiosek, miast, regionów i państw wraz z ich kulturą oraz tradycją. Może być propagowana m.in. w formie turystyki kwalifikowanej, kulturowej, wiejskiej lub pielgrzymkowej. Spełnia więc funkcje wychowawcze i kształceniowe, nie zawsze doceniane w konfrontacji z jej funkcją ekonomiczną⁶.

Przytoczone definicje mieszczą się w obszarze turystyki zrównoważonej, której założenia realizuje także agroturystyka związana z pobytem turystów w funkcjonującym gospodarstwie rolnym. Korzystają oni z jego zasobów oraz walorów zlokalizowanych w bliższej lub dalszej okolicy. Turystyka wiejska traktowana jest jako zjawisko wielowymiarowe i interdyscyplinarne o charakterze społecznym, psychologicznym, kulturowym, przestrzennym oraz edukacyjnym⁷. Jest to także swoista forma rozwoju przedsiębiorczości w kierunku realizowania idei wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

We współczesnym ponowoczesnym społeczeństwie, zgodnie z zasadą kształcenia ustawicznego, systematycznie wzrasta wartość wiedzy oraz zapotrzebowanie na usługi edukacyjne. Wzorem państw europejskich (m.in. Austrii, Niemiec, Francji, Włoch, Norwegii) na obszarach wiejskich w Polsce powstają gospodarstwa, w których ofercie są zawarte propozycje zajęć edukacyjnych adresowanych do różnych grup wiekowych. Wytworzył się zatem nowy rodzaj usług turystycznych, który zaspokaja specyficzne materialne i niematerialne potrzeby odbiorców, oferowany najczęściej w formie pakietu.

---

⁴ L. Tuross, *Turystyka edukacyjna i transgresja*, w: *Problemy rozwoju turystyki wiejskiej na Wileńszczyźnie*, red. Z.J. Przychodzeń, Wydawnictwo SGGW, Warszawa–Biała Waka 2002, s. 25–32.

⁵ *Ibidem*, s. 25–32.

⁶ I. Kotowicz-Borowy, *Dziedzictwo kulturowe regionach Europy Środkowowschodniej jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego ze szczególnym uwzględnieniem turystyki*, w: *Problemy rozwoju turystyki edukacyjno-kulturowej w Polsce i na świecie*, red. Z.J. Przychodzeń, Wydawnictwo WSTIJO; Wydawnictwo SGGW, Warszawa–Biała Waka–Dyneburg–Lwów–Czerniowice–Żytomierz 2007, s. 353–359.

⁷ I. Sikorska-Wolak, *Turystyka wiejska jako wielowymiarowe zjawisko i przedmiot badań naukowych*, w: *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, red. I. Sikorska-Wolak, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008, s. 11–21.

Wobec wzrastającej konkurencji na rynku usług agroturystycznych wystąpiła potrzeba integracji podmiotów świadczących tego typu usługi. Służyć temu ma projekt realizowany od 2011 roku z inicjatywy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi pod nazwą *Utworzenie sieci agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych w Polsce*. Gospodarstwa edukacyjne mogą bezpłatnie przystępować do tzw. sieci zagród edukacyjnych prowadzonej przez Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie⁸. Zrzeszeni otrzymują także wsparcie szkoleniowe w systemie doradztwa rolniczego oraz mają prawo do identyfikowania gospodarstwa logotypem. Ze względu na nowość tego typu usług na rynku usług agroturystycznych celem artykułu jest dokonanie analizy ofert gospodarstw zrzeszonych w sieci „Zagroda Edukacyjna” (dostępnych na stronach projektu oraz uzupełnionych w wybranych przypadkach wywiadem telefonicznym) jako możliwości wspomagania procesu edukacyjnego. Badania przeprowadzono przed sezonem letnim na przełomie marca i kwietnia 2012 roku.

1. Oferta edukacyjna gospodarstw agroturystycznych w Polsce

Działania szkoły w zakresie turystyki wyznacza Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 8 listopada 2001 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (DzU 2001, nr 135, poz. 1516). Turystyka może być realizowana poprzez wycieczki przedmiotowe, turystyczne lub krajoznawczo-turystyczne (np. zielone szkoły, zimowiska, obozy sportowe, językowe, wędrówne). Szkoły i przedszkola wykazują także coraz większe zainteresowanie organizowaniem dla swoich podopiecznych wyjazdów do gospodarstw agroturystycznych, które przyciągają atrakcyjnymi propozycjami wypoczynku, rekreacji lub edukacji⁹.

---

⁸ www.zagrodaedukacyjna.pl.

⁹ A. Sammel, *Gospodarstwo agroturystyczne jako środowisko wychowawcze*, w: *Materiały Międzynarodowej Konferencji Agroturystycznej POLAGRA FARM 2004*, red. J. Majewski, S. Graja, Wydawnictwo MTP; Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2004, s. 49–55; S. Graja, A. Spychała, *Gospodarstwa agroturystyczne jako miejsce edukacji dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: *Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary*, red. J. Sikora, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2007, s. 173–184.

Właściciel gospodarstwa, który zamierza przystąpić do ogólnopolskiej sieci „Zagroda Edukacyjna”, jest zobligowany do wypełnienia umieszczonej na stronie projektu ankiety, która musi być także rekomendowana przez uprawnionego do tego celu doradcę rolniczego. Obecnie w sieci jest zrzeszonych 35 gospodarstw zlokalizowanych w województwach: dolnośląskim (3), kujawsko-pomorskim (2), lubuskim (4), łódzkim (1), małopolskim (1), opolskim (4), podkarpackim (5), podlaskim (2), pomorskim (5), śląskim (2), świętokrzyskim (2), warmińsko-mazurskim (2) oraz wielkopolskim (2)¹⁰. Do sieci nie przystąpiły gospodarstwa z województw: lubelskiego, mazowieckiego oraz zachodniopomorskiego.

Zgodnie z założeniami projektu zagroda edukacyjna musi być prowadzona przez mieszkańców wsi, w których są realizowane minimum dwa spośród następujących celów: edukacja w zakresie produkcji roślinnej, zwierzęcej, przetwórstwa produktów rolnych, świadomości ekologicznej i konsumenckiej oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej¹¹. W gospodarstwach muszą być prowadzone uprawy rolnicze lub utrzymywane zwierzęta gospodarskie. Na ich terenie powinny być spełnione odpowiednie warunki techniczne i zapewnione bezpieczeństwo gości¹².

Cele realizowane w gospodarstwach edukacyjnych zrzeszonych w sieci „Zagroda Edukacyjna” zamieszczono w ofercie 35 obiektów (rys. 1). Liczba celów realizowanych przez jedno gospodarstwo wynosi odpowiednio: 7 gospodarstw realizuje 5 celów; 12 gospodarstw realizuje 4 cele, 7 gospodarstw realizuje 3 cele oraz 9 gospodarstw – 2 cele. Najwięcej celów dotyczy treści zgrupowanych wokół przetwórstwa produktów rolnych, natomiast najmniej odnosi się do edukacji w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej. Jest to ciekawe odniesienie w stosunku do wyników badań ankietowych prowadzonych w Szczecinie w 2011 roku¹³, w trakcie których respondenci (nauczyciele szkół podstawowych w Szczecinie)

---

¹⁰ www.zagrodaedukacyjna.pl.

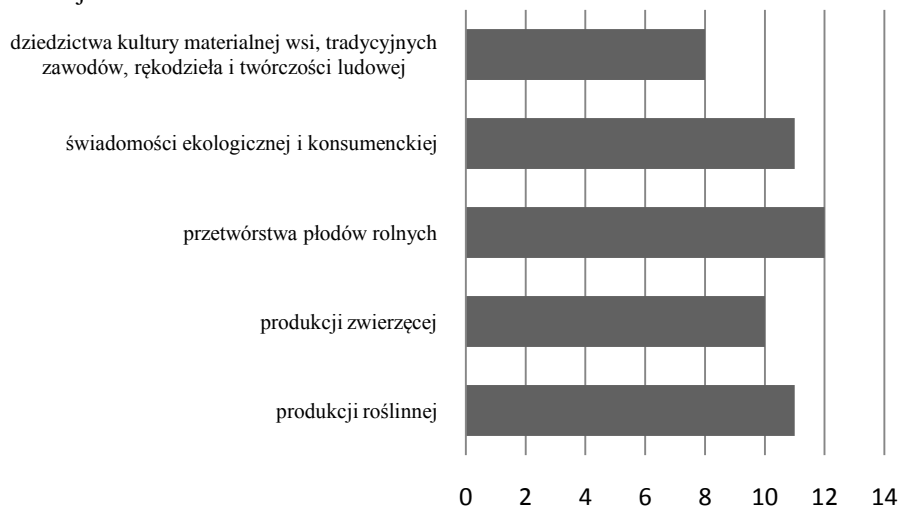
¹¹ *Regulamin sieci agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych „Zagrody Edukacyjne”*, CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków 2011, s. 1.

¹² *Ibidem*.

¹³ A. Sammel, A. Jęczmyk, *Oferta edukacyjna gospodarstw agroturystycznych w opinii nauczycieli szkół podstawowych w Szczecinie* (publikacja w druku).

odwiedzający w województwie zachodniopomorskim gospodarstwa agroturystyczne niezrzeszone w sieci „Zagroda Edukacyjna” wskazali na dominację zajęć z zakresu dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej.

Edukacja w zakresie:

Rys. 1. Cele realizowane w gospodarstwach edukacyjnych zrzeszonych w sieci „Zagroda Edukacyjna” (liczba gospodarstw (n = 35))

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.zagrodaedukacyjna.pl.

Odbiorcom usług edukacyjnych na obszarach wiejskich zaproponowano do wyboru 103 tematy zajęć (tab. 1)¹⁴. Najwięcej gospodarstw oferuje do realizacji 3 tematy (łącznie 10 obiektów), natomiast najmniej jest gospodarstw realizujących od 5 do 8 tematów (po jednym obiekcie).

¹⁴ Szacuje się, że na ogólną liczbę około 24 tys. obiektów wiejskiej bazy noclegowej w Polsce, 8790 stanowią obiekty agroturystyczne. Zob. A. Jachowicz, H. Legienis, *Zasoby bazy noclegowej indywidualnego zakwaterowania w Polsce w 2007 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2007.

Tabela 1

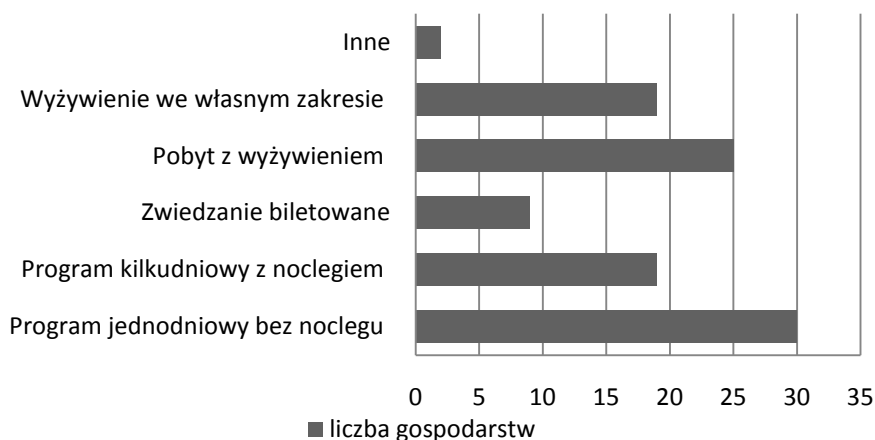
Liczba tematów przewidzianych do realizacji w gospodarstwach edukacyjnych

Liczba tematów przewidzianych do realizacji w jednym gospodarstwie edukacyjnym	Gospodarstwa realizujące temat/tematy	
	liczba	% ogółu
1	7	20,0
2	8	22,9
3	10	28,6
4	6	17,2
5	1	2,7
6	1	2,7
7	1	2,7
8	1	2,7
Ogółem	35	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.zagrodaedukacyjna.pl.

Zróznicowany jest także zakres treści oferowanych zajęć, który zawiera się w 12 następujących grupach (n = 35): rolnictwo i zajęcia gospodarskie (21 gospodarstw), przetwórstwo produktów spożywczych (19 gospodarstw), tradycyjna żywność (23 gospodarstwa), kuchnia domowa (24 gospodarstw), rękodzieło artystyczne (21 gospodarstw), ginące zawody (17 gospodarstw), zwyczaje i obrzędy (19 gospodarstw), edukacja regionalna (19 gospodarstw), ekologia (22 gospodarstwa), przyroda (26 gospodarstw), zajęcia sportowe (16 gospodarstw), zajęcia rekreacyjne (27 gospodarstw). W celu ułatwienia i usprawnienia dostępu do zasobów sieci „Zagroda Edukacyjna” przygotowano wyszukiwarkę, dzięki której można przyspieszyć proces przeglądania ofert.

Kolejnym istotnym zagadnieniem z punktu widzenia turysty jest zakres ofert gospodarstw edukacyjnych udostępnianych w formie pakietu lub pojedynczej usługi (rys. 2). Wśród propozycji dominują programy jednodniowe bez noclegu oraz pobyty z wyżywieniem (jedno- lub wielodniowe). W dwóch gospodarstwach zostały przygotowane dodatkowe propozycje: edukacja dotycząca komunikacji językowej (weekendy) oraz możliwość przygotowania posiłków we własnym zakresie (oferta tego typu jest bardzo popularna w obiektach turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce, natomiast tylko jeden raz została uwzględniona w przypadku agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych).

Rys. 2. Zakres oferty gospodarstw edukacyjnych zrzeszonych w sieci „Zagroda Edukacyjna” (n = 35)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.zagrodaedukacyjna.pl.

Adresatami ofert agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych są odbiorcy docelowi zróżnicowani zarówno ze względu na wiek, jak i wykształcenie (rys. 3). Potwierdza się zatem zdanie, że turystyka jest uniwersalnym systemem dydaktycznym, a jej funkcje są aktualne nie tylko w okresie dzieciństwa i młodości, lecz także w odniesieniu do każdego etapu życia człowieka¹⁵. W przypadku turystyki edukacyjnej oferowane przez gospodarstwa pakiety lub pojedyncze usługi są przeznaczone dla turystów krajowych (typ K-1, K-2 oraz K-3) oraz zagranicznych (typ Z-1, Z-2, Z-3)¹⁶.

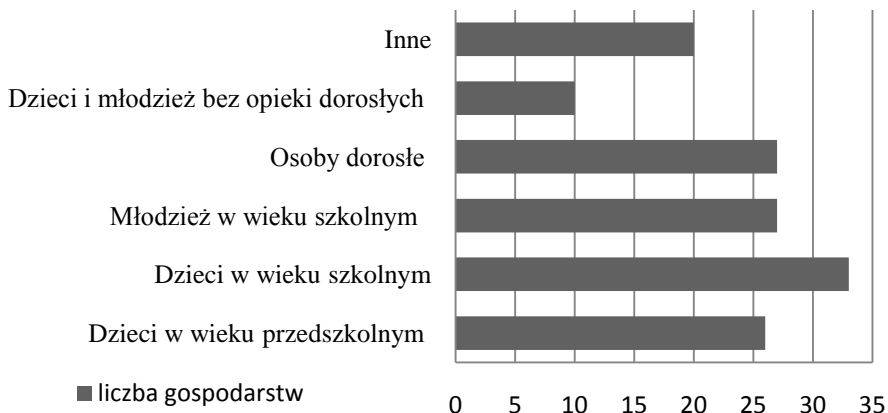
Propozycje agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych (n = 35) są skierowane głównie do dzieci w wieku szkolnym (szkoły podstawowe), ale uwzględniono także w szerokim wymiarze młodzież w wieku szkolnym (gimnazjaliści, licealiści oraz studenci), osoby dorosłe i dopiero w następnej kolejności dzieci w wieku przedszkolnym. Rozbudowana jest także grupa innych

¹⁵ I. Sikorska-Wolak, *Turystyka jako system dydaktyczno-wychowawczy*, w: *Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary*, red. J. Sikora, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2007, s. 12–21.

¹⁶ D. Zaręba, *Ekoturystyka...*, s. 89–90.

odbiorców, wśród których uwzględniono: rolników (5 ofert, w tym 2 dla pszczelarzy), pensjonariuszy domów pomocy społecznej (2 oferty), osoby niepełnosprawne (6 ofert), grupy międzynarodowe (2 oferty), lokalne grupy działania (2 oferty), placówki szkolnictwa specjalnego (1 oferta), grupy uczestniczące w projektach (1 oferta) oraz uczestników warsztatów terapii zajęciowej (1 oferta)¹⁷. Jedno gospodarstwo jest przystosowane także dla potrzeb gości niedosłyszących i głuchych.

Rys. 3. Adresaci oferty gospodarstw edukacyjnych zrzeszonych w sieci „Zagroda Edukacyjna” (n = 35)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.zagrodaedukacyjna.pl.

W gospodarstwach edukacyjnych przygotowano dla odwiedzających urozmaicone zajęcia tematyczne – zarówno o charakterze sezonowym, jak i całorocznym. Istotnym składnikiem tego typu usług jest również czynnik ludzki w postaci osób prowadzących zajęcia¹⁸. Jak wynika z analizy danych umieszczonych w zasobach sieci „Zagrody Edukacyjne” (n = 35), we wszystkich

¹⁷ Odbiorcami usług agroturystycznych są przede wszystkim turyści z większych aglomeracji miejskich. Zob. M. Marks, A. Jaszczak, E. Marks, *Relacje między agroturystyką a edukacją środowiskową*, w: *Turystyka wiejska a edukacja...*, s. 39–49.

¹⁸ B.M. Czarnecka, *Przygotowanie rolników do prowadzenia edukacji dzieci w ramach działalności agroturystycznej*, w: *Turystyka wiejska a edukacja...*, s. 144–154.

ofertach główną osobą prowadzącą zajęcia jest gospodarz (35 ofert)¹⁹. Uwzględniono także pomoc nauczyciela – opiekuna grupy (19 ofert) lub wsparcie ze strony nauczyciela zatrudnionego przez gospodarza (11 ofert). Odrębną kategorię stanowią inne osoby uczestniczące w zajęciach (20 ofert): domownicy, pracownicy zatrudnieni u gospodarza, pszczelarze, leśnik, dietetyk, instruktor jogi, makrobiotyki, kucharz, kustosz muzeum, instruktor jazdy konnej, piekarz, twórca ludowy, wolontariusze WWOOF (World Wide Opportunities on Organic Farms), nauczyciel języka obcego. Dla osób zainteresowanych zagadnieniami edukacji w gospodarstwach rolnych w 2011 roku przygotowano także serię pięciu poradników dostępnych do pobrania ze strony sieci „Zagroda Edukacyjna”²⁰.

Właściciele agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych oprócz przynależności do sieci „Zagroda Edukacyjna”, której celem jest m.in. upowszechnianie i reklama tego typu działalności, wykorzystują także Internet jako narzędzie komunikacji oraz promocji gospodarstwa. Własną stroną ma 31 obiektów, a 32 gospodarzy korzysta także z poczty elektronicznej. Tylko jedno gospodarstwo nie ma strony oraz nie korzysta z poczty. Odrębnym zagadnieniem jest zawartość i układ stron przygotowanych dla turystów. Typowa strona zawiera informacje o gospodarstwie (w tym ofertę edukacyjną, bazę noclegową, cennik), prezentuje walory najbliższej okolicy, mapę dojazdu, dane kontaktowe oraz galerię zdjęć. Niestety, nadal rzadkością są strony prezentujące gospodarstwo z myślą o turystach zagranicznych – tylko 7 gospodarstw umieszcza dodatkowo informacje w języku niemieckim, angielskim, rosyjskim lub hiszpańskim. Trzy spośród adresów podanych na stronach sieci „Zagroda Edukacyjna” się nie otwierają.

Podsumowanie

Turystyka (a szczególnie turystyka edukacyjna) może być środkiem poznania rzeczywistości, kształtowania określonej wobec niej postawy i uczuć. Stwarza także możliwości twórczego działania i podejmowania aktywności

---

¹⁹ Utworzenie sieci poprzedziły seminaria dla mieszkańców wsi, realizowane w każdym województwie w okresie październik–listopad 2011 r., pt. *Idea i zasady tworzenia agroturystycznego gospodarstwa edukacyjnego*, w których wzięło udział 548 osób. Podobne szkolenia odbędą się także w 2012 r.

²⁰ www.zagrodaedukacyjna.pl.

o charakterze prozdrowotnym, ponieważ uczestniczące w niej osoby wchodzi w bezpośredni kontakt z przyrodą, kulturą, życiem społecznym i ludnością odwiedzanych terenów²¹. W obecnych czasach poszukuje się nowych możliwości wspierających edukację szkolną (formalną)²² oraz nieformalną, przeznaczoną dla różnych grup wiekowych. Taką alternatywą mogą być agroturystyczne gospodarstwa edukacyjne, w których – zgodnie z zasadami dydaktycznymi – łączy się teorię z praktyką²³ oraz inspiruje dzieci, uczniów, dorosłych do aktywnego udziału w oferowanych zajęciach tematycznych²⁴. Pobyt w funkcjonującym gospodarstwie rolnym umożliwia poznanie zasobów kultury materialnej i duchowej obszarów wiejskich, bezpośrednie obserwowanie przebiegu podstawowych zjawisk biologicznych zachodzących w środowisku, a także dostrzeżenie występujących między nimi zależności²⁵. Celem przyjazdu dzieci, młodzieży, dorosłych do gospodarstwa jest poznanie pracy na wsi, wzbogacenie lub nabycie wiedzy przyrodniczej, edukacja ekologiczna²⁶, artystyczna i prozdrowotna (gry i zabawy ruchowe na świeżym powietrzu, spacer w okolicy gospodarstwa)²⁷. Niezaprzeczalną wartością dla procesu edukacji mają metody prowadzenia zajęć oraz realizowane w ich trakcie strategie kształcenia. Znaczenie mają także wykorzystywane pomoce dydaktyczne oraz podejmowane przez uczestników działania praktyczne. Gospodarstwa edukacyjne są zatem interesującym pomysłem na wzbogacenie oferty turystycznej obszarów wiejskich oraz miejscem wspomagającym proces kształcenia szkolnego i pozaszkolnego.

---

²¹ K. Przeclawski, *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Wydawnictwo Albis, Kraków 1996, s. 99–100.

²² R. Ballentyne, J. Packer, *Introducing a fifth pedagogy: experience-based strategies for facilitating learning in natural environments*, „Environmental Education Research” 2009, s. 243–262.

²³ Praktyka ma również znaczenie jako źródło poznania, ponieważ dzieci odwiedzające gospodarstwo, wykonując konkretne czynności, poznają różne aspekty rzeczywistości.

²⁴ *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska*, red. W. Stawiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 113–120.

²⁵ *Ibidem*, s. 385–401.

²⁶ Kształtowanie świadomości środowiskowej powinno rozpoczynać się w okresie wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, ponieważ nabywane przez dzieci w tym wieku wiedza, przeżycia i doświadczenia wpływają na ich postawę wobec zagadnień ochrony przyrody i środowiska opracowywanych w pierwszych latach nauki. Zob. *Dydaktyka biologii...*, s. 385–401.

²⁷ E. Kmita-Dziasek, *Agroturystyczne gospodarstwa edukacyjne – idee i dobre przykłady*, CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków 2011, s. 1–11.

Należy mieć nadzieję, że gospodarstwa edukacyjne zrzeszone w sieci „Zagroda Edukacyjna” są w pełni przygotowane do świadczenia usług edukacyjnych, znajdą uznanie wśród ich nabywców oraz przyczynią się do lepszego realizowania procesu kształcenia w odniesieniu do edukacji formalnej i nieformalnej dzieci, młodzieży oraz dorosłych w Polsce. Zapewne w najbliższych latach liczba tego typu obiektów zwiększy się i będzie elastyczna w dostosowywaniu się do wymagań rynku usług edukacyjnych. Należy pamiętać, że każda z form i rodzajów ruchu turystycznego wymaga wielu specjalistycznych usług, bez których jej rozwój byłby utrudniony²⁸. Dotyczy to także rozwijającej się na obszarach wiejskich turystyki edukacyjnej realizowanej przez gospodarstwa ogólnopolskiej sieci „Zagroda Edukacyjna”.

EDUCATIONAL SERVICES IN AGROTOURISM FARMS IN THE NET “EDUCATIONAL FARM”

Summary

The educational farms are the interesting idea on enrichment the touristic offer of country areas. They can be the place of extraschool education, where were realized educative and educational aims. The tourism is the universal didactic system for persons in different age and different level of education. The offer of educational farms in Poland really progresses. However that she fulfilled placed to her expectation, she must reach to equivalent consumer.

In the face increasing competition on market of the agri-tourism services, it is needed integrations of subjects offering this type of service. With regard on novelty this type of services on market of the agri-tourism services, the aim of this paper was the analysis of offers of farms organized into unions in net “Educational Farm” as potentiality of aid of educational process.

Translated by Adam Sammel

---

²⁸ *Turystyka*, red. W. Kurek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 20007, s. 195.